

İNDONEZİYA DİLİNİN ZƏNGİNLƏŞMƏSİNDƏ ƏRƏB DİLİNİN ROLU

Açar sözlər: İndoneziya dili, ərəb dili, İslam.

Ключевые слова: индонезийский язык, арабский язык, ислам.

Key words: the Indonesian language, the Arabic language, Islam.

1. İslam ərəb dilinin İndoneziya dilinə təsirinin başlıca amili kimi. Ərəb mədəniyyəti və İslam VII əsrdən başlayaraq indiki Türkiyə, Fars imperiyası, şimal-qərbi Hindistanda və bir sıra Afrika ölkələrində kök salmağa başlamışdır. Ərəb mədəniyyəti, İslam fəlsəfəsi və dini ilə bərabər, ərəb dili də geniş yayılmış, Yaxın və Orta Şərqdə və Şimali Afrika ölkələrində tədricən beynəlmiləl dilə çevrilmişdir. Bunun nəticəsində ərəb leksikası müxtəlif yerli dillərə əhəmiyyətli dərəcədə nüfuz etmişdir [1, s. 80].

İslamın İndoneziyaya nə zaman daxil olması ilə bağlı müxtəlif ehtimallar vardır. Bir ehtimalla görə, İslam əslində arxipelaqda VII əsrdə artıq mövcud olmuşdur. Çin səyyahı İ-Tszinin qeydlərində 671-ci ildə Ərəbistan, Fars imperiyası və Hindistanın indiki İndoneziya ərazisində mövcud olmuş Srivicaya (Şrivicaya) dövləti ilə ticarət əlaqələri saxladığı göstərilir. Tan sülaləsinə aid salnamələrdə isə ərəb və fars tacirlərinin IX və X əsrlərdə Çinə səfər edərkən Sumatrada dayandıqlarına dair məlumatlar vardır [7, s. 60]. Venesiyalı səyyah Marko Polonun yazdıqları həqiqətə daha uyğun hesab edilir. O, 1292-ci ildə dəniz yolu ilə Çindən Fars imperiyasına səfərində Aqəhin şimal hissəsində dayanarkən burada İslamı artıq qəbul etmiş və hələ etməmiş əhali ilə və İslam dinini yaymaq istəyən hindistanlı müsəlman tacirlərlə rastlaşmışdır. Bu fakt İslamın həmin dövrdə İndoneziya ərazisində hələ o qədər də dərin kök salmadığını göstərir [10, s. 42]. Lakin 1297-ci ildə vəfat etmiş Sultan Malik əl-Salehin məzarının orada mövcudluğu onu göstərir ki, Marko Polonun səfərindən az sonra İslam bu ərazidə möhkəmlənməyə müvəffəq olmuşdur. Həmin dövrdə dövləti də artıq "sultan" titullu hökmdar idarə etmişdir. Buradan belə nəticəyə gəlmək olar ki, İslam dini İndoneziyada XIII əsrin sonlarında Şimali Aqəh ərazisində artıq mövcud olmuşdur [10, s. 43]. Bunu Mərakeş səyyahı İbn Bəttutənin 1345-ci ildə indiki İndoneziya ərazisində mövcud olmuş Samudra Pasay adlı İslam sultanlığına səfəri ilə bağlı verdiyi məlumat da [7, s. 60] təsdiq edir.

Lakin Çandrasasmitaya görə, müsəlman ölkələrinin Cənub-Şərqi Asiya və Şərqi Asiya ilə ticarət əlaqələrinin VII əsrdən mövcud olduğu nəzərə alınarsa, İslamın İndoneziyaya məhz XIII əsrdə gəlməsi inandırıcı deyildir. Onun fikrincə, islamlaşma prosesi İndoneziya ərazisində daha əvvəl başlamışdır. XIII əsrdə isə o möhkəmləndikdən sonra burada ilk İslam krallığı yaranmışdır [11, s.15].

İndoneziyada İslamın yayılmasında ticarət əlaqələri, nigah, dövlət idarəçiliyi, mədrəsə təhsili, incəsənət, memarlıq kimi amillər mühüm rol oynamışdır. Hinduizm və buddizm kimi, İslamı da sahilboyu ərazilərdə zadəgan tacirlər yaymışlar, çünki onlara öz maraqlarını təmin etmək üçün yerli əhalinin dəstəyi vacib idi. Bu məqsədlə onların yerli zadəgan ailələrindən olan qadınlarla nigah əlaqələrinə girməsi İslam dininin ardıcılarının sayının getdikcə artmasına səbəb olurdu. İslamın burada geniş yayılmasının bir səbəbi də yerli hökmdarın İslam dinini qəbul etməsindən sonra təbəələrinin də bu yolu seçməsi olmuşdur [7, s. 60].

Ümumiyyətlə, arxipelaq əhalisi eəqalitar əsaslara söykənən İslam dinini xoş qarşılamışdır, çünki o burada məcburi şəkildə qəbul etdirilmirdi, sülh yolu ilə yayılırdı. Silk

bölgüsünün olmadığı və şəxsi ləyaqətə hörmətin üstün tutulduğu bu dini yerli əhali həvəslə qəbul etmişdir [7, s. 60].

İslamın geniş yayılmasında mədrəsə təhsili də böyük rol oynamışdır. Mədrəsə təhsilini başa vurmuş məzunlar sonra üləmə və din müəllimləri kimi İslamı ən ucqar yerlərə qədər apara bilmişlər [7, s. 61]. İslamın geniş yayılmasında onun sufilik dini və fəlsəfi cərəyanının payı da az deyildir. Din müəllimlərinin mədrəsələrdə sufiliyi tədris etməsi əhalinin İslamı qəbul etməsini daha da sürətləndirmişdir [11, s. 25].

Bundan başqa, İslamın təbliğində incəsənətin də müəyyən rolu olmuşdur. İslam dini İndoneziyaya yol tapdığı zaman burada hind (hinduizm-buddizm) mədəniyyəti artıq dərin kök salmışdı. Bununla belə, yeni din yayılarkən bu mədəniyyətə qarşı heç bir etiraz cəhdi göstərilirdi. Əksinə, hind mədəniyyətinə xas vayanq (kölge) tamaşaları İslamın təbliği üçün istifadə olunurdu. Məsələn, "Mahabharata" və "Ramayana" eposlarındakı obrazlar müsəlman obrazları ilə əvəz olunurdu. Bunun nəticəsində xalqın çox sevdiyi vayanq tamaşaları İslamın mühüm təbliğatçısına çevrildi (həmçinin bax: [11, s. 26-27]).

İslam dini memarlıq nümunələri ilə də təbliğ edilirdi. Yerli əhalinin dəyişikliklərə uyğunlaşmasını təmin etmək məqsədilə məscidlərin inşasında hind məbədlərinin üslubundan o qədər də fərqlənməyən memarlıq üslubundan istifadə olunurdu (həmçinin bax: [11, s. 27]).

Müsəlman tacirlərin arxipelaqda uzun müddət olmasına baxmayaraq, İslam dininin burada geniş şəkildə XIII əsrdən sonra yayılması abbasilər sülaləsinin süqutu ilə əlaqələndirilir. Bu, 1258-ci ildə monqolların abbasilərə hücumu zamanı çoxlu sayda üləmanın Asiyanın cənub-qərbində yeni yaranmış müsəlman dövlətlərinə üz tutması ilə izah edilir [7, s. 60].

2.1. Ərəb alınlılarının İndoneziya dilində yeri. Öz tarixi boyu müasir İndoneziya dili müxtəlif dillərin təsirinə məruz qalmışdır. Bu dillər arasında ərəb dilinin xüsusi rolu olmuşdur. Bununla belə, bu dil İndoneziya dilinə sanskrit qədər güclü təsir göstərə bilməmişdir [1, s. 80].

İslamın İndoneziyada yayılması ilə İndoneziya dili bu və ya digər zərurətdən ərəb dilindən müxtəlif sahələri əhatə edən sözlər almışdır. Ərəb dilindən alınmalardan əmələ gəlmiş törəmə sözləri nəzərə almasaq, İndoneziya dilində üç minə yaxın ərəb mənşəli söz olduğunu demək olar. Onların bir hissəsi ərəb dilindən birbaşa, digər hissəsi isə başqa dillər vasitəsilə alınmış söz və ifadələrdir.

Ərəb dilinin İndoneziya dilinə təsiri tədricən baş vermişdir. İlk dövrlərdə nisbətən zəif olmuş bu təsiri zaman keçdikcə güclənmiş və İndoneziyaya hind mədəniyyəti ilə gəlmiş sanskrit dilini sıxışdırıb sıradan çıxarmışdır. Ərəb dilinin İndoneziya dilinə güclü təsiri klassik malay ədəbiyyatı dövrünə qədər davam etmişdir [5].

Ərəb dili İndoneziyada təkcə ibadət dili kimi istifadə olunmamışdır, insanlar bu dilə gündəlik həyatda da tez-tez müraciət etmişlər. Həmin ənənə indi də davam edir. İndoneziyalıların öz nitqində tez-tez ərəb sözlərindən istifadə etməsi onların İslam dininə çox həssas olması səbəbindən hətta təqdir olunur. *Masya allah, alhamdulillah, astaghfirullah* kimi ərəb sözlərindən istifadə etməklə hətta başqalarının rəğbətinə də qazanmaq olar [9, s. 91-92]. Əhalisinin əsas hissəsi müsəlman olan İndoneziya xalqı üçün başqa əcnəbi dillərlə müqayisədə ərəb dilinin xüsusi əhəmiyyəti vardır.

İndoneziyada vaxtilə dövlət əhəmiyyətli, ticarət və adət-ənənələrlə bağlı sənədlərin yazılmasında ərəb qrafikasına əsaslanan cavi əlifbası tətbiq edilmişdir. İslamın indiki İndoneziya və qonşu ərazilərdə yayılması ilə ərəb əlifbası əsasında dəyişikliklər və əlavələr edilməklə yaradılmış bu əlifba uzun müddət burada İslam krallıqlarında rəsmi əlifba kimi istifadə olunmuşdur. Cavi əlifbası ilə yazılmış ilk yazının XIV əsrə aid olduğu təxmin edilir [4].

Cavi əlifbası sonra burada ərəb dilinin təsirini zəiflətmək üçün holland müstəmləkəçilərinin tətbiq etdiyi latın əlifbası ilə əvəz olunmuşdur. Məhz müstəmləkə dövründə ərəb dilinin əvvəlki təsiri azalmışdır, çünki onun funksiyası yalnız mədrəsələrdə tədris olunmaqla və dini ədəbiyyatla məhdudlaşdırılmışdı [6, s. 236].

2.2. Ərəb alınmalarının leksik qrupları. Ayrı-ayrı tədqiqatçılar İndoneziya dilində olan ərəb alınmalarının sayını fərqli sayda göstərirlər. İndoneziya tədqiqatçısı Nurun yazdığına görə, İndoneziya dilində Sudarno 2336, Con 2750, Kamali isə 2178 ərəb mənşəli alınma söz aşkara çıxarmışdır [6, s. 238]. Ərəb mənşəli sözlərin bir hissəsi İndoneziya dilinə birbaşa ərəb dilindən, digər hissəsi isə fars dili və Hindistanda istifadə olunan müxtəlif dillər vasitəsilə keçmişdir [9, s. 86]. Ərəb dilindən (ər.) alınmalar İndoneziya dilinin (ind.) bütün səhələri nüfuz edə bilməmişdir, lakin müəyyən səhələrə onlar daha çoxdur. Daha çox işləndiyi səhələrə görə ərəb alınmaları aşağıdakı kimi qruplaşdırılır [1, s. 80-84]:

– şəritlə bağlı sözlər: ind. *hak* 'haqq; ixtiyar' > ər. *ḥaqq* /ḥuquq/ 'hüquq; haqq; həqiqət', ind. *hakim* 'hakim' > ər. *ḥakim* /ḥākīm/ 'hakim', ind. *hukum* 'qanun; cəza' > ər. *ḥukm* /ḥukm/ 'höküm, qərar';

– İslam dini ilə bağlı anlayışları bildiren sözlər (ümumiyyətlə, İndoneziya dilində ərəb alınmalarının əksəriyyəti İslam dininin bütün əsas təvəfflərini əks etdirən söz və ifadələrdir): ind. *Allah* 'allah' > ər. *Allah* /allāhu/ 'allah', ind. *rasul* 'rəsul' > ər. *rasul* /rasul/ 'elçi, nümayəndə', ind. *doa* 'dua' > ər. *dəʿā* /duʿā/ 'çağırış, iltimas; dua';

– zaman anlayışları bildiren sözlər: ind. *waktu* 'vaxt' > ər. *waqt* /waqt/ 'vaxt, zaman, dövr', ind. *zaman* 'zaman' > ər. *zaman* /zaman/ 'zaman, an', ind. *saat* 'an' > ər. *sāʿa* /saʿāt/ 'saat';

– coğrafi anlayışları bildiren sözlər: ind. *dunia* 'dünya' > ər. *dunya* /dunyā/ 'dünya, aləm', ind. *kutub* 'qütb' > ər. *qutb* /qutb/ 'qütb; məhvər', ind. *iklim* 'iqlim' > ər. *ʿilīm* /ʿiqīm/ 'iqlim; bölgə, əyalət';

– inzibati idarəetmə anlayışları bildiren sözlər: ind. *majelis* 'şura' > ər. *majlis* /majlis/ 'məclis, şura; yer', ind. *daerah* 'ərazi' > ər. *dairə* /dāʾirat/ 'dairə, saha', ind. *wilayah* > 'ərazi' > ər. *wilāyat* /wilāyat/ 'vilayət';

– ticarətlə bağlı sözlər: ind. *hisab* 'hesab; hesablaşma' > ər. *ḥisāb* /ḥisāb/ 'hesablaşma', ind. *halwa* 'şirniyyət; qurudulmuş meyvələr' > ər. *ḥalwā* /ḥalwā/ 'şirniyyət';

– elm və təhsillə bağlı sözlər: ind. *ilmu* 'elm' > ər. *ʿilm* /ʿilm/ 'elm', ind. *kamus* 'lüğət, okean' > ər. *qāmūs* /qāmūs/ 'lüğət; dəniz', ind. *huruf* 'hərf' > ər. *ḥuruf* /ḥuruf/ 'hərflər'.

Ərəb alınmalarının çox az hissəsi gündəlik həyatda, məişətdə istifadə olunan sözlərdir. Onların böyük bir qismi mədəniyyətlə bağlı yeni anlayışları ifadə etmək üçün alınmışdır [3].

Ərəb dilindən alınmış sözlərin bəziləri İndoneziya dilində eyni zamanda həm formal, həm də semantik diferensiasiyaya uğramışdır. Məsələn, ərəb dilində "fərd; vəzifə, borc" mənası ifadə edən *fard* /fard/ sözü İndoneziya dilinə alındıqdan sonra iki leksik vahidə parçalanmışdır: *fardu* 'dini öhdəlik' və *perlu* 'ehtiyacı olmaq'. Göründüyü kimi, burada *fardu* ləksəmi dirlə əlaqədar anlayış bildirməklə yanaşı, həm də *perlu* şəklində fərqli formə və leksik mənə əldə etmiş, başqa sözlə, formal və semantik baxımdan diferensiasiya edilmişdir (həmçinin bax: [3]).

3. Ərəb alınmalarının fonetik və orfoqrafik aspektləri. Ərəb və İndoneziya dillərinin fonemlər sistemi fərqli olduğundan ərəb alınmaları İndoneziya dilində müxtəlif fonetik dəyişikliklərə uğramışdır. Məsələn, İndoneziya dilində uzun samitlər olmadığından ərəb dilindən alınmış sözlərdə onlar reduksiyaya uğramış, kəmiyyətcə qısaldılmışdır. İndoneziya dilində müvafiq qarşılığı olmayan ərəb samitləri də digər samitlərlə əvəz edilmiş, ya da ixtisar edilmişdir. Ümumiyyətlə, alınma sözlərdə apokopa, sinkopa kimi fonetik hadisələr həm saitləri, həm də samitləri əhatə edir (həmçinin bax: [6, s. 238]).

Nur İndoneziya dilindəki ərəb alınmalarını yazılışına, tələffüzünə və leksik mənalılarına görə qruplaşdırır [6, s. 238]. Lakin onun təqdim etdiyi bölgü sisteməzdir və konkret təsnifat prinsiplərinə əsaslanmır. Bəzi hallarda isə o, fonem və qrafem anlayışlarını dolaşmış salır. Elə onun gətirdiyi nümunələr əsasında İndoneziya dilindəki ərəb alınmalarını yazılışına, tələffüzünə və leksik mənalılarına görə deyil, fonetik tərkibinə və leksik mənalıların saxlanması / dəyişməsinə görə qruplaşdırmaq olar:

1. Fonetik tərkibi ərəb dilindəki kimi saxlanmış və ya kəmiyyətcə dəyişikliyə uğramış sözlər: ər. بدن /*badan*/ 'bədən' < ind. *badan* 'bədən, bel; korpus' (dəyişikliyə uğramamışdır), ər. إبليس /*iblis*/ 'iblis, şeytan' (uzun /i/ səsi kəmiyyətcə qısa /i/ səsi ilə əvəz olunmuşdur).

2. Fonetik tərkibi dəyişikliyə uğramış sözlər: ər. ظاهر /*zahir*/ 'zahir; görkəm; əyani' < ind. *lahir* 'zahiri görünüş, görkəm; doğulmaq' (/z/ səsi /l/ səsi ilə əvəz olunmuşdur), ər. فكر /*fikr*/ 'fikir, rəy, baxış' < ind. *pikir* 'düşünmək' (/f/ səsi /p/ səsi ilə əvəz olunmuşdur), ər. غائب /*gā'ib*/ 'gözü görünməyən, qəib, naməlum' < ind. *gaib* 'gizli; sirli' (/g/ səsi /g/ səsi ilə əvəz olunmuşdur).

3. Leksik mənası ərəb dilindəki kimi saxlanmış sözlər: ər. زكاة /*zakāt*/ 'zəkat, sədəqə' < ind. *zakat* 'zəkat', ər. جسد /*jasad*/ 'cəsəd, bədən, cüssə' < ind. *jasad* 'cəsəd', ər. بدن /*badan*/ 'bədən' < ind. *badan* 'bədən; korpus'.

4. Leksik mənası dəyişilmiş sözlər: ər. كلمات /*kalimāt*/ 'kəlmələr, kəlamlar, sözlər' < ind. *kalimat* 'cümmlə', ər. جملة /*jumlāt*/ 'cümmlə, ümumi' < ind. *jumla* 'miqdar', ər. إجازة /*ijāzāt*/ 'icazə, razılıq' < ind. *ijazah* 'diplom'.

Vaxtilə ərəb alınmalarının latın əlifbası ilə transliterasiyasında onları təşkil edən fonemlərin orijinallığının saxlanmasına da müəyyən cəhdlər göstərilmişdir. Məsələn, İndoneziya dilində bir sıra köhnə ədəbiyyat və lüğətlərdə ərəb alınmalarında hecasonu quttural /ʔ/ fonemi (ərəb dilində bu fonem ƣ qrafemi ilə işarələnir) və həməz (◌̣) *k* və ya ◌̣ qrafemləri, həmçinin augmentativ *a* qrafemi ilə verilmişdir: ər. نعمة /*ni'mat*/ 'nemət' < ind. *nikmat* /*ni'mat* 'həzz', ər. لئنة /*la'nat*/ 'lənat' < ind. *laknat* /*laanat* 'lənat'. Lakin müasir orfoqrafik qaydalara uyğun olaraq hazırda bu səs *k* qrafemi ilə işarələnir (bu bərdə həmçinin bax: [3]).

Yazılışı (eləcə də tələffüzü) fərqli, leksik mənası isə eyni olan bir sıra sözlərdən, başqa sözlə, variantlardan yalnız birinin orfoqrafiyası düzgün hesab edilir. Məsələn, ərəb mənşəli *korban* – *kurban* ("qurban") (> ər. قربان /*qurbān*/ 'qurban'), *kemis* – *kamis* ("cümə axşamı") (> ər. خميس /*xamīs*/ 'cümə axşamı') [9, s. 78] kimi variantlardan birincilərin orfoqrafiyası normativ kimi qəbul edilmişdir. Sudarmonun fikrincə [9, s. 78-79], ərəb mənşəli sözlərin İndoneziya dilində variativliyi bu dillərin fonetikasındakı fərqliliklər və İndoneziya dilində latın əlifbasının tətbiq olunması ilə ortaya çıxmış problemlərdən qaynaqlanır.

Ərəb mənşəli sözlərin İndoneziya dilində orfoqrafiyasını təkmilləşdirmək məqsədilə 1953-cü ildə Din Nazirliyi və dirlə bağlı digər təsisatların istifadəsi üçün ərəb sözlərinin latın əlifbası ilə yazılışına aid bölmənin də daxil olduğu məlumat kitabçası nəşr edilmişdir [8, s. 73].

4. İndoneziya dilinin qrammatikasında ərəb elementləri. Ərəb dilinin təsiri İndoneziya dilinin qrammatikasından da yan keçməmiş, burada morfoloji yolla söz yaradıcılığında müəyyən yeniliklərə yol açmışdır [6, s. 240]. Məsələn, ərəb dilindən fərqli olaraq İndoneziya dilində cins kateqoriyası olmama da, müəyyən sözlərdə ərəb mənşəli *-ah*, *-in* və *-at* şəkilçilərinin cins göstəricisi kimi çıxış etdiyini görmək olar. Hətta onlar İndoneziya dilinin qrammatikasında artıq cins bildirən şəkilçilər kimi təqdim edilir. Bəzi qrammatik təsvirlərdə verilən şərhələrdə göstərilir ki, *-ah* şəkilçisi ismin qadın cinsini bildirir: *muslimah* 'müsəlman qadın' (> ər. مسلمة /*muslimāt*/ 'müsəlman qadınlar'). Bu qrammatik təsvirlərdə kişi cinsini bildirən *-in* və qadın cinsini bildirən *-at* şəkilçisinin eyni zamanda isimlərin cəm halını göstərməsinə dair fikirlər də irəli sürülür və buna *muslimin* 'müsəlman kişilər' (> ər. مسلمين /*muslimīna*/ 'müsəlmanlar, müsəlman kişilər'), *muslimat* 'müsəlman qadınlar' (> ər. مسلمت /*muslimāt*/ 'müsəlman qadınlar') kimi nümunələr gətirilir. Bundan başqa, ərəb mənşəli *-i*, *-wi*, *-ani* və *-iah* şəkilçilərinin isimdən sifət əmələ götürmək üçün istifadə olunduğu bildirilir və müvafiq nümunələr verilir: *Islam* 'İslam' (> ər. اسلام /*islām*/ 'İslam') → *islami* 'islami' (> ər. إسلامي /*islāmī*/ 'islami'), *dunia* 'dünya' (> ər. دنيا /*dunyā*/ 'dünya') → *duniawi* 'dünyəvi' (> ər. دنيوي /*dunyawī*/ 'dünyəvi'), *alam* 'təbiət' (> ər. عالم /*ʿālam*/ 'aləm, təbiət') → *alamiah* 'təbii' [6, s. 240] (> ər. عالمي /*ʿālamī*/ 'təbii') – burada *-ah* şəkilçisi, çox güman ki, İndoneziya dili zəminində yanlış analogiya üzrə yaranmışdır, çünki ərəb dilində "təbii"

mənasında *عالمية sözü yoxdur). Badudu göstərir ki, *-i* və *-wi* ayrı-ayrı şəkilçilər deyil, eyni şəkilçinin müxtəlif formalarıdır. *-i* şəkilçisi samitlə bitən, *-wi* şəkilçisi isə saitlə bitən sözlərə əlavə olunur [2, s. 73-74].

Göründüyü kimi, həm Nur, həm də Badudu bu şəkilçiləri kateqorial göstərici kimi təqdim edir. Lakin hesab edirik ki, bu şəkilçilər yalnız ərəb mənşəli sözlərin tərkibində işlənir, digər sözlərdə isə müşahidə edilmir. Ona görə də həmin şəkilçiləri müstəqil hesab etmək olmaz, çünki onlar İndoneziya dilinə müvafiq sözlərin tərkibində daxil olmuşdur. Analoji hadisə Azərbaycan dilində də müşahidə edilir. Bu dildə ərəb və fars mənşəli etimoloji şəkilçilər (*la-*, *ba-*, *bi-*, *na-* və s.) əsl Azərbaycan sözlərinə artırılır, çünki onlar Azərbaycan dilinə şəkilçi kimi deyil, ayrı-ayrı sözlərin tərkibində keçmişdir.

Nəticə. Yuxarıda deyilənləri yekunlaşdıraraq ərəb dilinin İndoneziya dilinin inkişafındakı oynadığı rolunu aşağıdakı kimi ümumiləşdirmək olar:

- İndoneziyada holland müstəmləkəsi dövründə latın qrafikası əsasında yaradılmış əlifba tətbiq olunana qədər İndoneziya dili uzun müddət ərzində ərəb qrafikası əsasında yaradılmış cavi əlifbasından yararlanmışdır.
- Ərəb dilindən alınmış sözlərin sayı İndoneziya dilində üç minə yaxındır. Onların bir qismi orfoqrafiyasını və ilkin leksik mənasını saxlamış, digər qismi isə yeni linqvistik mühitdə semantik və formal dəyişikliyə uğramışdır. İndoneziya dilinə yeni anlayışları ifadə etmək üçün alınmış bu sözlər İndoneziya dilinin lüğət tərkibini zənginləşdirmişdir.
- Ərəb mənşəli sözlər İndoneziya dilinin lüğət tərkibinə yalnız birbaşa ərəb dilindən deyil, həmçinin digər dillər vasitəsilə daxil olmuşdur.
- Ərəb alınmaları İndoneziya dilində müəyyən sözlərdə cins göstəriciləri əldə etməsinə səbəb olmuşdur. Lakin bu göstəricilər yalnız müvafiq ərəb sözlərinin tərkibində çıxış edə bilər.

Ədəbiyyat

1. Аракин В.Д. Индонезийские языки. Москва: Наука, 1965.
2. Badudu J.S. Inilah Bahasa Indonesia yang Benar. Jakarta: PT Gramedia, 1984.
3. Campbell Stuart. The Arabic Element in Indonesian – What do Students Need to Know about it? Language Acquisition Research Centre, University Of Western Sydney Macarthur // <http://wacana.usc.edu.au/4/campbell.html>.
4. Hermansyah. Keskultanan Pasai Pencetus Aksara Jawi (Tinjuan Naskah-Naskah di Nusantara) // Jumantara. Vol. 5 № 2, Oktober 2014 (versi elektronik: <http://www.perpusnas.go.id/magazine/kesultanan-pasai-pencetus-aksara-jawi-tinjuan-naskah-naskah-di-nusantara/>).
5. Melayuonline. <http://melayuonline.com/eng/culture/dig/1713/transitional-era-of-malay-language-in-arabic-influence>.
6. Nur Tajudin. Sumbangan Bahasa Arab terhadap Bahasa Indonesia dalam Perspektif Pengembangan Bahasa dan Budaya // Humaniora. Vol. 26. №2 iyun 2014, hal. 235-243 (versi elektronik: <https://www.researchgate.net/publication/>).
7. Oktorino Nino (pengalih bahasa). Ensiklopedia Sejarah dan Budaya. Jakarta: Lentera Abadi, 2009.
8. Rangkuti H.Bahrum. Masalah Penulisan Kata-Kata Arab dengan Huruf Latin di Indonesia. Seminar Bahasa Indonesia. Puncak Pass, 2-3 Maret 1972.
9. Soedarno. Ejaan yang Disempurnakan dalam Penulisan Kata-Kata Bahasa Arab. Seminar Bahasa Indonesia. Puncak Pass, 2-3 Maret 1972.
10. Soekmono R. Pengantar Sejarah Kebudayaan Indonesia 3. Yogyakarta: Penerbit Kanisius, 1973.
11. Tjandrasasmita H. Uka. The Growth and Development of Muslim Cities in Indonesia from the 13th-18th Century. Center for Research and Development on Religious Literature and Heritage. Ministry of Religious Affairs. Jakarta, 2012.

L.X.Zərbəliyeva

Роль арабского языка в обогащении индонезийского языка

Résumé

Настоящая статья посвящена роли арабских заимствований в обогащении индонезийского языка. В ней выявляются пути заимствования в индонезийский язык арабских слов, приспособление звукового облика этих слов к фонетическим нормам индонезийского языка, затрагиваются случаи семантических изменений и орфографические аспекты заимствований, критически рассматриваются существующие мнения о заимствовании в индонезийский язык и некоторых арабских грамматических категорий.

L.H.Zərbəliyeva

The Role of the Arabic Language in Enriching the Indonesian Language

Summary

This article deals with the role of the Arabic borrowings in enriching the Indonesian Language. It studies the ways the Arabic loan-words have been borrowed into Indonesian, and the adaptation of the sounds of those words to meet the phonetic norms of Indonesian; analyzes the semantic changes of certain words and the orthographic aspects of borrowings; and also critically discusses various opinions about borrowings in Indonesian and some Arabic grammatical categories.

Rəyçilər: filol.e.d., prof. A.Y.Məmmədov

ADU-nun Xarici dillər kafedrası

(29.03.2017-ci il tarixli iclasının qərarı (pr. №07))

Redaksiyaya daxil olub: 31.03.2017